

УДК 78.071.1(477)Рев

**Валентина Кузик
(Київ)**

**«РУКОПИСИ НЕ ГОРЯТЬ...»
(до 130-річчя українського композитора-класика
Левка Ревуцького)**

Стаття присвячена культурно-мистецьким подіям, пов'язаних з відзнакою 130-річчя українського композитора-класика Л. Ревуцького, зокрема, з віднайденням уртексту (першого тексту) Симфонії № 2 – знакового твору в історії української симфонічної музики.

Ключові слова: українська музика, симфонічна музика, симфонія, Л. М. Ревуцький.

The article is dedicated to cultural and artistic events related to the celebration of the 130th anniversary of the Ukrainian classical composer L. Revutsky, in particular, with the discovery of the urtext (the first text) of the Symphony no. 2 – a significant work in the history of Ukrainian symphonic music.

Keywords: Ukrainian music, symphonic music, symphony, L. M. Revutskyi.

Яка краса! Усе життя
В акорди перелить,
З високих дум і почуття
Нове життя творить!

Микола Вороний

Наприкінці 2019 року надійшов час підсумувати зроблене в ювілейне 130-річчя композитора-класика й академіка Льва Миколайовича Ревуцького, який створив в Україні потужну композиторську школу, здійснив значний внесок у розвиток національного теоретичного музикознавства, віддав понад 40 років педагогічній праці в Київській консерваторії ім. П. І. Чайковського (нині – НМАУ ім. П. І. Чайковського) та був майже 20 років членом вченої ради Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії АН (нині – ІМФЕ НАНУ), що зараз носить ім'я М. Т. Рильського – щирою багаторічного друга композитора.

Варто одразу зазначити, що попередній ювілей на честь 125-річчя майстра, як і 200-річчя генія нації Тараса Шевченка (у березні), відбувався у надзвичайно складний для нашої країни час – розпал протистояння у дні Революції Гідності. Саме 19–20 лютого 2014 року (а 20 лютого – день народження митця) точилися воєнні дії проти мирних протестувальників. Київ пережив справжнє «криваве Водохреще» (бо, крім пострілів спецназівців, протестувальників поливали ще й крижаною водою), коли кожен свідомий громадянин гостро переймався долею і тих, хто стояв на лінії зіткнення, і всієї країни. Однак, попри всі складнощі тогочасного соціального конфлікту, культурне життя не завмерло: вдалося випустити тематичний номер журналу «Музика» – перший із серії, що повністю присвячений життю і творчості композитора (головний редактор О. Голинська) [20], який одразу набув значення раритетного, а згодом і два наукових збірника, підготовлених силами ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, а саме: «Музична україністика: сучасний вимір. До 125-річчя від дня народження Л. М. Ревуцького» (Київ, 2014) [21] та «Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: збірник наукових праць» (Київ, 2015) [22]. На сторінках названих видань виступили провідні науковці й діячі культури України та зарубіжжя: В. Кирейко, М. Бялик, Б. Фільц, І. Гамкало, А. Терещенко, Н. Кашкадамова, І. Сікорська, О. Таранченко, В. Грабовський, А. Калениченко, В. Тольба, О. Кушнірук, О. Летичевська, Я. Горак, А. Азарова, С. Василик, І. Шаремета та інші, а також

правнук композитора Т. Ревуцький та авторка запропонованої статті. Було зазначено, що творчий доробок митця вже в новому столітті поповнився раніш незаними його творами – Струнним квартетом [27] і мішаним хором «Серце музики» на слова М. Вороного, написаним до 10-річчя смерті М. Лисенка [16]. Справжнім порухом уперед стало повернення в Україну з Данії, майже через 70 років, оригінального тексту (*urtext*) Концерту для фортепіано з оркестром *F-dur*, що навіть самим автором музики вважався назавжди втраченим [12].

За наступні п'ять років найбільш систематизовану роботу вів Чернігівський музичний коледж, що носить ім'я Л. М. Ревуцького, де щорічно відбуваються конкурсні змагання молодих композиторів (майже всі роки журі очолював видатний композитор Л. Колодуб). А ревуцькознавство – новий напрям українського музикознавства – збагатилося дуже цінною книжкою композитора, професора А. Коломійця «Пам'ятні записки. Розмови з учителем» [4], виданою стараннями Вс. Коломійця на пошану пам'яті про брата і його вчителя – Л. Ревуцького [23]. Доповнили список літератури про митця і нові розвідки щодо його громадянської позиції [15], особливостей художнього мислення [13], ставлення й осмислення поезій Т. Шевченка [9; 18], роботи над новою редакцією опери «Тарас Бульба» М. Лисенка [14], взаємин з Б. Лятошинським [5], родоводу [17] тощо.

До 130-ї річниці в Чернігівському музичному училищі пройшли наукова конференція, конкурси молодих композиторів та виконавців (переможцям було подаровано вищезазвану книжку, передану до музучилища В. Коломійцем, племінником композитора). У стінах НМАУ ім. П. І. Чайковського до цієї дати зробили тематичну фотоекспозицію.

У програмах багатьох концертів звучали твори Л. Ревуцького [7], зокрема і ново знайдений Струнний квартет (1920) [8]. За ініціативи талановитого композитора і блискучого віолончеліста цей квартет виконавців-струнників 2018 року було перейменовано на «Квартет імені Левка Ревуцького», до складу якого ввійшли три лауреати мистецької премії ім. Л. М. Ревуцького для молодих музикантів – Маріанна Скрипа (І скрипка), Андрій Тучапець (альт), Золтан Алмаші (віолончель) – та ще один виконавець – Едуард Скрипа (ІІ скрипка). Вони достойно представляють українське камерне виконавство, з успіхом виступають як у нашій країні, так і за кордоном. Відомий піаніст Роман Рєпка, першовиконавець повернутого уртексту Концерту, зіграв його із симфонічними оркестрами ряду обласних філармоній. Талановита піаністка Діна Писаренко (також лауреатка премії імені Л. М. Ревуцького) на врученні премії блискуче виконала здійснене нею «віртуозно карколомне» фортепіанне перекладення знаменитої Увертюри Л. Ревуцького до опери «Тарас Бульба» М. Лисенка. Вона ж досконало й продумано зіграла цикл із Трьох прелюдій, *op. 5* і виклала їх в інтернет для загального прослуховування (надалі планує розширити свій репертуар іншими творами майстра) [4].

Однак саме тепер хочу написати і про неймовірну долю композиторської спадщини майстра, яка не випала жодному з його попередників (можливо, за виключенням В. Барвінського, але то було вже в 1940-х рр.). Її особливість полягає в тому, що майже всі твори крупної форми Л. Ревуцького – рукописи Першої симфонії, Першого (присвяченого Р. Глієру) і Другого (*F-dur*) концертів для фортепіано з оркестром, Струнного квартету, монументального хору «Серце музики» – згоріли чи то в буржуйках у холодні зими в окупованому Києві на вулиці Банківській, чи то від потрапляння авіабомби у вагон, який перевозив архіви Радіокомітету з Уфи до щойно визволеного від ворога Києва. Втрата партитури Третьої симфонії в 1951 році й донині оповита таємницею.

Нагадаю: назагал відомо, що в композиторському доробку Л. Ревуцького жодного квартету не зазначено. Однак, опрацьовуючи рукописний архів композитора-класика в листопаді 2011 року, я віднайшла чернетки запису Струнного квартету з авторською позначкою «№ 1, Прилуки, 1920 р.». Нотний текст трьох частин було представлено

по-різному: 1 частина – у клавірному вигляді не повністю – до репризи форми, 2 частина – партитура експозиційного фрагмента (обидві писані олівцем), а от 3 частина – партитура з повністю викладеним матеріалом (писано чорнилом). Можливо, чернетки перших частин були написані під час навчання в музичній школі (?). З біографічних нотаток митця відомо, що в 1920-х роках у Прилуках існував камерний квартет, який брав участь у концертах Прилуцької філії Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича. А керівник Прилуцької хорової капели і добрий товариш композитора Олекса Фарба (репресований у 1930-х рр.) був гарним скрипалем і навіть грав партію першої скрипки у квартетах Л. Бетховена.

Однак, як це характерно для Л. Ревуцького при написанні більшості творів циклічної форми, він повернувся до завершення й остаточного опрацювання тексту Квартету влітку 1926 року, закінчивши його в останні дні 1927 (про що повідомляє Я. Юрмас у дописі від 5 січня 1928 р. [26]). Стимулом для повернення і продовження роботи, що розпочалася 1910 чи 1912 року, стало створення восени 1927 року при Київській філії струнного квартету на чолі з відомим скрипалем М. Вольфом-Ізраєлем (щоправда, його через кілька місяців запросили на посаду професора Київської консерваторії, однак він залишився художнім керівником згаданого струнного квартету) [24].

Прем'єра нового твору митця відбулася 24 червня 1928 року в малій залі Музичного товариства ім. М. Леонтовича [26]. Це був перший, «пробний» (закритий) концерт Струнного квартету ім. М. Леонтовича в такому складі: О. Гдешинський (I скрипка), Р. Рибчак (II скрипка), О. Грабовський (альт) та Кушаков (віолончель). У програмі прозвучали також Квартет № 4 Л. Бетховена і Квартет, *op.* 27 Е. Гріга.

Здебільшого камерна музика видатних майстрів (а до неї чи не насамперед належать квартети, квінети) автобіографічна, вона розповідає про світ переживань митця, породжений життєвими реаліями. Гадаємо, що відображенням трагічних подій 1919 року стала друга частина циклу, адже саме того року Л. Ревуцького як «особу непролетарського походження» заарештувала ВНК й засудила до страти... Композиторські рефлексії на ті події виразно вчуваються в музиці Квартету. За знайденими чернетками талановита композиторка Вікторія Польова (лауреатка премій ім. Л. М. Ревуцького, Б. М. Лятошинського, мистецької премії «Київ» імені Артемія Веделя та Національної премії України імені Тараса Шевченка) у грудні 2011 – січні 2012 року здійснила реконструкцію нотного тексту, який нині з успіхом звучить з філармонічних естрад, а також його введено до учбових репертуарів українських музичних академій [8].

Проте віднайдений у журналі «Музика» за 1927 рік цікавий факт про виконання Квартету Л. Ревуцького в концертній програмі (принагідно зазначу, що партію альту тоді виконував Олександр Грабовський – батько видатного композитора Леоніда Грабовського) свідчить, що рукописний нотний текст усіх трьох частин існував у повному комплекті. Невже аркуші з першою та другою частинами «пішли» на розпал буржуйки? Можливо, тоді ж згоріли і сторінки монументального хору «Серце музики», який мені вдалося реконструювати за поголосниками, віднайденими у фондах Всеукраїнського товариства ім. М. Леонтовича [16, с. 96]. На ці запитання нині важко віднайти відповідь, адже час невловимо стирає хвилі людської пам'яті.

Однак однозначно відомо, що полум'я знищило рукопис партитури і Першої, і Другої симфоній митця. Сталося це під час пожежі у приміщенні Київської філармонії наприкінці 1920-х років. «Українська музична енциклопедія» повідомляє, що перше виконання цих творів відбулося під батугою видатного тогочасного диригента В. Бердяєва (хоча ця інформація ще потребує додаткової перевірки) [2, с. 117]. Зрозуміло, що така втрата для композитора була дуже болючою. Він, попри розпач, вирішив поновити твори, здебільшого з пам'яті реконструювавши нотний текст. Першою розпочалася робота над поновленням Другої симфонії, як більш «свіжої» за часом написання, а ймовірно, і більш любимі за музикою, адже в історії світової музичної культури Симфонія № 2 Л. Ревуцького визнана кращим твором української симфонічної

музики першої половини ХХ ст. [1, с. 100]. Одразу після створення, її виконували не тільки симфонічні оркестри Києва, Харкова, Одеси, Чернігова й галицького Львова (останній тоді територіально не входив до колишньої УРСР), але й за кордоном – у Польщі, Литві, Латвії, Німеччині, США, Канаді та інших країнах. Звідусюди надходили схвальні рецензії, які особливо підкреслювали напрочуд вияскравлений національний колорит тематизму та високу професійну майстерність композиторського письма молодого українського автора.

Загальновідомо, що появі нового симфонічного твору в скарбниці української музики безпосередньо сприяло «соціальне замовлення» – оголошення наприкінці 1926 року Музичним товариством ім. М. Леонтовича Всеукраїнського музичного конкурсу до 10-х роковин Жовтня (такі були реалії ідеологічно спрямованого розвитку тогочасної культури). За вимогами конкурсу, твори надсилали під гаслами. Виконували музику на роялі, симфонічні партитури представляли в перекладенні на чотири руки. Першою премією були відзначені Симфонія під гаслом «Будуймо» і Фантазія (увертюра) на чотири українські теми під гаслом «Новому українському мистецтву потрібна симфонічна музика». Коли ж розкрили конверти з прізвищами авторів, то з'ясувалося, що переможці – Л. Ревуцький, який обрав вельми лаконічний девіз, і Б. Лятошинський, його талановитий товариш [10, с. 41]. Тобто, з-поміж поданих до конкурсного змагання творів Симфонія як циклічний жанр, була лише одна ¹.

Архівні матеріали засвідчують, що новий твір Л. Ревуцький опрацьовував довго, і оголошення конкурсу лише прискорило його завершення. Ще наприкінці «Клопотання» Д. Ревуцького (вересень 1923 р.), у списку творів молодшого брата міститься згадка про «симфонічні ескізи для великого оркестру *E-moll* [тут явна помилка, адже літера «Е» велика – так позначають мажор. – В. К.]». Ситуація з'ясується, коли зі сторінок «Музики» за 1924 рік (№ 1–3. С. 51) дізнаємося, що Л. Ревуцький має у своєму доробку «ескізи для симфонічного оркестру: а) *c-moll*; б) *E-dur*». За тим у рукопису автобіографії композитора 1925 року в поданому списку творів читаємо: «I. Ескіз *e-moll*; II. Ескіз *E-dur* – 1915 р. (не закінч.)». Тобто, осмислення тематичного матеріалу, загальної концепції масштабного твору можна віднести аж до 1915 року. Ймовірно, саме ці ескізи послугували базовим матеріалом для написання партитури [10, с. 43–44]. Симфонія Л. Ревуцького – № 2, *E-dur* – стала етапним явищем; у ній гармонійно поєдналися два, зазначених автором, крила творчості: «**українізація**» і «**європеїзація**». Симфонію згодом визнали як **перший національний твір** у цьому жанрі [1, с. 100]. Музика її наскрізно просякнута народнопісними джерелами, однак не тільки за рахунок цитування, а через пронизування кожного елемента музичної тканини – від структурних «цеглинок» до тембральних звукосполучень – національним мелосом. Цей твір, мабуть, є чи не найяскравішим відображенням української ментальності в музиці – з безмірною закоханістю в рідну природу, тремливим очікуванням здійснення мрій, гордістю за героїчне минуле та вірою в щасливе майбуття. У цій «звуковій краплині буття» виявився весь духовний космос українського митця – від образів батьківської хати в маленькому Іржавці до огрому всього українського краю, а то й ширше – Всесвіту. Симфонію № 2 Л. Ревуцького можна сміливо назвати вершинним явищем українського духовного відродження ХХ ст. в музичному мистецтві.

Структурно драматургія Симфонії № 2 задумана як тричастинний цикл («французька симфонія»). Головною темою першої частини стала ніжна й примхлива у своїх абрисах мелодія веснянки (чуємо рідко вживаний локрійський тетрахорд), яку композитор особисто записав 1912–1913 року від О. Бондаренка в Іржавці («текст пісні вже давно втрачено»). Друга тема – побічна – «Та не жаль мені ані на кого» (зі збірки К. Квітки). У повільній ліричній другій частині, де автор намагався відтворити вечорову ідилістичну картину безмежного українського степу та стишений відстанню спів дівочого гурту, звучать мелодії «Ой у полі сосна, під сосною корчма», «Ой Микито, Микито, чи є рілля на жито» (К. Квітка) та «Що в Києві на ринку» (зі збірки

Д. Ревуцького). Скерцозно-танцювальний фінал вихором вривається одразу по закінченні другої частини, як кажуть музиканти, – *atacca*. У його тематизмі чуємо давні обрядові наспіви «А ми просо сіяли, сіяли» і «При долині мак» (К. Квітка), які ніби випромінюють одвічну енергетику народу.

Композитор вибрав цікаве за драматургією завершення твору: в кодї фіналу він проводить усі головні теми Симфонії № 2 у їх контрапунктичному переплетінні та динамічному укрупненні. Цей прийом використовували Г. Берліоз, К. Сен-Санс, О. Бородін, П. Чайковський; чи не найяскравіший зразок – знаменитий фінал Симфонії № 9 Л. ван Бетховена. Формотворча аналогія Л. Ревуцького виявилася емоційно вражаючою та напрочуд доречною. «Варто зазначити той момент, – писав Б. Лятошинський, – що Ревуцький ні в першій, ні в третій частинах симфонії не пішов шляхом механічного пристосування всього симфонічного розвитку до сонатної схеми. Йдучи за логічним розвитком змісту свого твору, він сміливо відступив від канонів і штампів старої сонатної схеми, підкорив усю свою технічну майстерність яскравому, виразному розкриттю головної ідеї...» [19, с. 24].

Преса кінця 1920 – 1930-х років засвідчує, що Симфонія № 2 Л. Ревуцького звучала в багатьох симфонічних концертах, переважно саме її виконанням відкривали нові філармонічні сезони. Твір охоче брали у свій репертуар провідні диригенти Києва, Харкова, Одеси – В. Бердяєв, М. Радзівєвський, А. Маргулян, А. Рудницький, Й. Вейсенберг, молодий Н. Рахлін, а М. Канерштейн (учень М. Малька) диригував її напам'ять. На закритті літнього сезону 1928 року Симфонію № 2 Л. Ревуцького й Увертюру Б. Лятошинського грав унікальний за своєю виконавською практикою київський Симфанс (Симфонічний ансамбль – оркестр, який виступав без диригента). Симфонія № 2 Л. Ревуцького нині звучить у репертуарі багатьох світових колективів, хоча, на жаль, в Україні її почуєш не кожного сезону.

Високо поцінували твір і в історії української музики. «Друга симфонія Ревуцького, – писав учений М. Гордійчук, – належить до композицій, де вагомих задум правдиво й глибоко втілено в яскраву національну форму. Народність у широкому розумінні, майстерне перетворення фольклорних мелодій, високий професіоналізм дають право поставити цей твір у ряд етапних, які відіграли основоположну роль у національній музиці, визначили один з провідних напрямів її розвитку» [3, с. 242].

Орієнтуючись на загальні музикознавчі праці з історії української музики, може виникнути природний висновок, що йдеться про одну й ту ж саму партитуру цього видатного твору. Насправді, ситуація не така проста. На сьогодні ми маємо три (!) редакції партитури. І тільки третя з них здійснювалася з бажанням віднайти нові темброві сполуки у вже існуючих звукових лініях та акордових вертикалях.

Одразу, після оголошення переможців раніш згаданого музичного конкурсу 1927 року, відбулося концертне виконання симфонічних творів Л. Ревуцького і Б. Лятошинського – спершу в Харкові, потім у Києві. Як уже було зауважено, першовиконання відбулося під багutoю відомого диригента В. Бердяєва (у 1927–1928 рр. – головний диригент Київського театру опери та балету, водночас і філармонії). У 1928 році в Київській філармонії сталася велика пожежа – згоріло понад 30 музичних інструментів і нотна бібліотека. Пригнічений такою подією, В. Бердяєв дав свої останні, чотири, «прощальні» симфонічні концерти в Києві (грали «Гіля Уленшпігеля» Р. Штрауса і «Шехеразаду» М. Римського-Корсакова) та назавжди полишив наддніпрянське місто (з 1930 р. працював у Варшаві, Польща).

У тій пожежі згоріли й рукописи партитур Л. Ревуцького (у довоєнні часи їх публікація в УРСР не відбувалася, це здійснювалося лише в Москві). Композитор тільки 1939 року закінчив реставрувати з пам'яті втрачений текст, щоправда, мав для допомоги кілька окремих партій, не повернутих своєчасно музикантами оркестру до бібліотеки. Реконструйовану партитуру митець позначив як «Редакція 2-га» (угорі рукопису посвята дружині – С. А. Ревуцькій). Цей твір був удостоєний Державної премії на початку 1941 року (колишня Сталінська), хоча автор відмовлявся від наго-

роди [10, с. 60]. Саме партитуру 2-ї редакції надруковано в «Повному зібранні творів у 11-ти томах» (Київ: Музична Україна, 1981. Т. 2; муз. редактор Г. Майборода), вона звучить у симфонічних концертах.

Утім, викладена в Інтернет музика 1-ї частини Симфонії № 2 (без зазначення виконавців) вразила мене невідповідністю звучання до усталеного тексту. Почалися пошуки іншої партитури. Це не була третя редакція, яка, зрештою, є тільки в рукопису та відома досить вузькому колу дослідників. Учений-енциклопедист і диригент Іван-Ярослав Гамкало дав мені цінну пораду – «пошукати» її в бібліотеці Львівської філармонії. Думка була слушною, адже є відомості, що з 1928 року симфонію виконували насамперед у Львові, а згодом – у кількох західноєвропейських країнах і США. Логічне припущення могло бути єдине: композитор зробив рукописну копію партитури і передав її за кордон кимось із знайомих музикантів (як було з *urtext*'ом Концерту *F-dur* [12, с. 9]). Такою людиною міг бути тільки диригент Антін Рудницький (1902–1975; родом зі Східної Галичини, з 1938 року переїхав до США). Він у 1927–1930 роках працював диригентом оперних театрів у Харкові, у 1930–1932 – у Києві, був особисто знайомий з Л. Ревуцьким (що засвідчують спільні фото). Імовірно, саме йому композитор віддав другий примірник рукопису своєї симфонії, і з А. Рудницьким вона потрапила за кордон.

Пошук привів до бібліотеки Львівської філармонії. Перший його етап не мав успіху. Однак, завдяки наполегливості Ніни Дикої – доктора філософії мистецтва, доцента Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка, яка спеціально познайомилася з багатолітньою хранителькою бібліотеки Уляною Синківською, справа зрушила з місця. Серед стосів нотних аркушів було віднайдено рукопис партитури Симфонії № 2 Л. Ревуцького з переконливими ознаками, що це – **першооснова** (*urtext*): а) виписані дати виконання: 13.III.1928 – Харків, Державна опера; 27.IV.1933 – Львів, свято Івана Франка, філармонія; 28.V.1933 – там само, Великий театр; 4.III.1934 – Варшава, філармонія; 30.III.1935 – Варшава, Польське радіо; б) в Архівних наукових фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України зберігається унікальний документ – аналіз партитури Симфонії № 2, власноручно писаний композитором у 1927–1928 роках (ф. 36, од. зб. 524, 6 арк.; аркуші формату А3, автоматична ручка із чорним чорнилом). Рядки слів пересипано нотними прикладами, розписано інструментарій, позначено всі цифри проведення тематизму, зазначено музичну форму кожної із частин тощо. І саме цей аналіз дозволив уточнити деталі, що різнять другу редакцію від першооснови: інша метрична будова, інші фігуративні контрапунктні лінії, інша оркестровка кульмінації тощо [11, с. 179–198].

Що ж, справді: «рукописи не горять...». Тепер, з майже столітнього забуття, може повернутися до нас справжнє звучання Симфонії № 2 Л. Ревуцького, яке дасть відчуття тієї епохи, що нині називають Українським відродженням ХХ ст., де в єдиному логосі переплелися і національне коріння, і загальносвітове музичне мислення.

В особі директора Львівської філармонії, активного члена НСКУ Володимира Сивохіпа я знайшла серйозне бажання до співпраці над публікацією партитури. Вельми зацікавила знахідка й народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, видатного українського диригента Володимира Сіренка. Сподіваються потримати в руках *urtext* Симфонії № 2 відомі диригенти І.-Я. Гамкало й І. Юзюк, який 2002 року, на прохання представників конгресу української діаспори, диригував цей вір за авторським рукописом.

Задум Державного нотного видавництва «Музична Україна», очолюваного відомим композитором Богданом Кривоустом – лауреатом премій ім. Л. М. Ревуцького, Б. М. Лятошинського та М. В. Лисенка, може втілитися в унікальному виданні, де, окрім нотного тексту, буде переповідало неймовірну історію «згорілого рукопису» видатного українського композитора-класика і докладний музикознавчий аналіз, писа-

ний рукою самого майстра. Можливо, саме такий «дарунок» нинішньому поколінню музикантів підготував митець на завершення відзнаки свого 130-річчя...

Останні грудневі дні 2019 року принесли ще одну звістку про поширення в суспільстві шанобливого ставлення до пам'яті видатного українського майстра музики. Чернігівською обласною держадміністрацією було прийнято рішення утворити дві спеціальні премії імені Л. М. Ревуцького за вагомий внесок у розвиток музичної культури в області. Вирішено вручати ці премії щорічно 20 лютого – у день народження славного земляка. Першими лауреатками стали Маргарита Демиденко – композиторка й викладачка музичних теоретичних дисциплін, завідувачка естрадного відділу музичного коледжу ім. Л. М. Ревуцького, і Людмила Осадча – багатолітня директорка Меморіального музею-садиби Л. Ревуцького в Іржавці (село Ічнянського р-ну), яка щиросердо й віддано служить славі роду Ревуцьких, зберігає в чудовому стані меморіальні цінності кількох поколінь сім'ї та проводить блискучі лекції-екскурсії для відвідувачів музею з різних куточків України й зарубіжжя.

¹ Другу премію отримав В. Золотарьов за 2 увертюри (надіслані з різними гаслами), третю – Л. Лісовський за кантату «Слава Україні» (тільки за музику) та Ю. Мейтус за романс «Життя». Зазначено, що конкурс на хоріві твори і романси не дав жодного яскравого зразка [див.: Музика. 1927. № 4. С. 35].

Джерела та література

1. Бялик М. Л. Н. Ревуцький. Монографія. Ленінград : Сов. композитор, 1979. 165 с.
2. Вахрамеева Р., Луганська К. Національна філармонія України. *Українська музична енциклопедія*. Київ, 2016. Т. 4. С. 111–126.
3. Гордійчук М. Симфонічна музика. *Історія української музики*. Київ, 1992. Т. 4.
4. Коломієць А. Пам'ятні записки. Розмови з Вчителем / ред.-упоряд., автор вступ. статті та коментарів В. Кузик. Київ : Сталь, 2015. 152 с.
5. Кузик В. Борис Лятошинський – Левко Ревуцький: історія взаємин. *Студії мистецтвознавчі*. 2017. Чис. 3. С. 47–55.
6. Кузик В. Виконання творів Л. Ревуцького у програмах фестивалів Національної спілки композиторів України. *Українське мистецтвознавство : матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2015. Вип. 11. С. 169–174.
7. Кузик В. Вшанування ювілею Левка Ревуцького [від упорядника]. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2015. Вип. 15. С. 3–6.
8. Кузик В. З першого кола: новознайдений Струнний квартет Л. Ревуцького (1920 р.). *Камерно-інструментальний ансамбль: традиції та сучасний вимір. Тези Міжнародної науково-практичної конференції. 9 грудня 2016 року*. Львів, 2016. С. 13–15.
9. Кузик В. Іржавецькі мотиви в поезії Тараса Шевченка. *Студії мистецтвознавчі*. 2014. Чис. 3. С. 7–19.
10. Кузик В. Лев Миколайович Ревуцький. Київ : ПП Лисенко М. М., 2011. 84 с.
11. Кузик В. Лев Ревуцький. Із неопублікованих рукописів (аналіз Симфонії № 2, чернетка листа до М. Колесси, подання-характеристики Г. Компанійця, М. Гозенпуда). *Зі спадщини майстрів. Науковий вісник НМАУ* / упоряд. К. Шамаєва. Київ, 2013. Вип. 101. Кн. 2. С. 178–204.
12. Кузик В. Левко Ревуцький. Концерт для фортепіано з оркестром (Передмова). *Ревуцький Л. Концерт для фортепіано з оркестром (1-а ред.)*. Київ : Музична Україна, 2013. С. 5–13.
13. Кузик В. Логіка «мудрої музики» Л. Ревуцького. *Музична україністика: сучасний вимір. До 125-річчя від дня народження Л. М. Ревуцького* / відповід. ред. В. Кузик. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2014. Вип. 9. С. 9–26.

14. Кузик В. Опера «Тарас Бульба»: Микола Лисенко – Левко Ревуцький – Борис Лятошинський. *Українське музикознавство*. Київ, 2012. Вип. 11. С. 74–89.
15. Кузик В. Останні з могікан – сивочолі шістдесятники. *Студії мистецтвознавчі*. 2017. Чис. 2. С. 110–117.
16. Кузик В. Повернення із забуття. Реконструкція хорової партитури «Серце музики» Левка Ревуцького на вірш Миколи Вороного. *Студії мистецтвознавчі*. Чис. 1. С. 96–101.
17. Кузик В. Родина Ревуцьких. *Нашому роду нема переводу. Славні династії та родини України*. Київ : Імідж України, 2013. Т. 2. С. 104–109.
18. Кузик В. Феномен Іржавця: поезія Тараса Шевченка у формуванні творчих особистостей братів Ревуцьких. *Часопис НМАУ ім. П. Чайковського*. Київ, 2014. № 1 (22). С. 40–50.
19. Лятошинський Б. Л. Ревуцький и его Вторая симфония. *Советская музыка*. 1935. № 1.
20. Музыка. Київ, 2014. № 1. 110 с.
21. Музична україністика: сучасний вимір. До 125-річчя від дня народження Л. М. Ревуцького / відповід. ред. В. Кузик. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2014. Вип. 9. 256 с.
22. Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії : зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2015. Вип. 11. 224 с.
23. Шеремета І. Коломієць А. Пам'ятні записки. Розмови з учителем (рецензія). *Студії мистецтвознавчі*. 2016. Чис. 1. С. 107–109.
24. Хроніка. *Музыка*. 1927. № 4. С. 40.
25. Я. Юрмас [Масютин Ю.]. Київський квартет при Тов-ві ім. Леонтовича. *Пролетарська правда*. 1926. 27 черв. С. 5.
26. Я. Юрмас [Масютин Ю.]. Культурно-мистецька хроніка. *Пролетарська правда*. 1928. 5 січ. С. 3.
27. Kuzyk W. Kwartet smyczkowy Lewka Rewuckiego: Premiera nowoodnalezionego utworu. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2015. Вип. 11. С. 201–205.
28. Kuzyk V. Style Modifications of Threepions Rhythmointonema. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2018. Вип. 18. С. 49–57.

References

1. BYALIK, Mikhail. *L. N. Revutskiy: A Monograph*. Leningrad: Sov. kompozitor, 1979, 165 pp. [in Russian].
2. VAKHRAMIEYEVA, R., K. LUHANSKA. National Philharmonic Society of Ukraine. In: SKRYPNYK, Hanna, editorial board's chairperson. *Ukrainian Musical Encyclopedia*. NASU M. Rylskiy IASFE. Kyiv, 2016, vol. 4: H–O, pp. 111–126 [in Ukrainian].
3. HORDIYCHUK, Mykola. Symphonic Music. In: HORDIYCHUK, Mykola, editorial board's chairperson. *The History of Ukrainian Music: in Six Volumes*. AS of the Ukrainian SSR, M. Rylskiy IASFE. Kyiv, Naukova dumka, 1992, vol. 4: 1917–1941, pp. 242 [in Ukrainian].
4. KUZYK, Valentyna, editor-compiler. *Kolomiyets, Anatolii. Memoirs. Conversations with the Teacher*. Kyiv: Stal, 2015, 152 pp. [in Ukrainian].
5. KUZYK, Valentyna. Borys Liatoshynskiy – Levko Revutskiy: the History of Relationships. *Researches of the Fine Arts*, 2017, 3, 47–55 [in Ukrainian].
6. KUZYK, Valentyna. Execution of L. Revutskiy Works in the Festival Programs of the National Union of Composers of Ukraine. *Ukrainian Art Studies: Materials, Investigations, Reviews. Collected Scientific Works*. Kyiv: NASU M. Rylskiy IASFE, 2015, 11, 169–174 [in Ukrainian].
7. KUZYK, Valentyna. Honouring of Levko Revutskiy Jubilee [From the Compiler]. *Ukrainian Art Studies: Materials, Investigations, Reviews. Collected Scientific Works*. Kyiv: NASU M. Rylskiy IASFE, 2015, 15, 3–6 [in Ukrainian].
8. KUZYK, Valentyna. From the First Circle: The Newly Discovered L. Revutskiy String Quartet (1920). *Chamber-Instrumental Ensemble: Traditions and Modern Dimension. Theses of International Theoretical and Practical Conference. December 9, 2016*. Lviv, 2016, pp. 13–15 [in Ukrainian].

9. KUZYK, Valentyna. Irzhavets Motifs in the Taras Shevchenko Poetry. *Researches of the Fine Arts*, 2014, 3 (47), 7–19 [in Ukrainian].
10. KUZYK, Valentyna. *Lev Mykolaiovych Revutskyi*. Kyiv: PP Lysenko M. M., 2011, 84 pp. [in Ukrainian].
11. KUZYK, Valentyna. Lev Revutskyi. From the Unpublished Manuscripts (Analysis of the Symphony no. 2, draft of the letter to M. Kolessa, Presentation-References of H. Kompaniyets, M. Hozenpud). In: SHAMAYEVA, Kira, compiler. *From the Masters' Heritage. Scientific Bulletin of the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*. Kyiv, 2013, 101, book 2, 178–204 [in Ukrainian].
12. KUZYK, Valentyna. Levko Revutskyi. Concerto for Piano and Orchestra (Preface). *Revutskyi L. Concerto for Piano and Orchestra (1st ed.)*. Kyiv: Muzychna Ukrayina, 2013, 5–13 [in Ukrainian].
13. KUZYK, Valentyna. The Logic of L. Revutskyi 'Wise Music'. In: KUZYK, Valentyna, editor-in-chief. *Musical Ukrainian Studies: Modern Dimension. On the Occasion of the 125th Anniversary of L. M. Revutskyi Birthday*. Kyiv: NASU M. Rylskyi IASFE, 2014, 9, 9–26 [in Ukrainian].
14. KUZYK, Valentyna. Opera 'Taras Bulba': Mykola Lysenko – Levko Revutskyi – Borys Liatoshynskyi. *Ukrainian Art Studies*. Kyiv, 2012, 11, 74–89 [in Ukrainian].
15. KUZYK, Valentyna. The Last of the Mohicans – Grey-Headed Sixtiers. *Researches of the Fine Arts*, 2017, 2, 110–117 [in Ukrainian].
16. KUZYK, Valentyna. Return from the Oblivion. The Reconstruction of the Chorus Score 'The Heart of Music' by Levko Revutskyi to the Verse of Mykola Voronyi. *Researches of the Fine Arts*, 2015, 1 (49), 96–101 [in Ukrainian].
17. KUZYK, Valentyna. The Family of Revutskyi. In: KHLON, Mykhailo, compiler. Editorial board: Valeriy SMOLIY, Yuriy HNATKEVYCH, Valentyna ZABOLOTNA. *Our Family Has no End. Glorious Dynasties and Families of Ukraine*. Kyiv: Imidzh Ukrayina, 2013, vol. 2, 104–109 [in Ukrainian].
18. KUZYK, Valentyna. The Irzhavets Phenomenon: Taras Shevchenko's Poetry in the Formation of Creative Personalities of the Revutski Brothers. *Periodical of the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*. Kyiv, 2014, 1 (22), 40–50 [in Ukrainian].
19. LYATOSHYSKIY, Boris. L. Revutskiy and His Second Symphony. *Soviet Music*, 1935, 1, 24 [in Russian].
20. The Journal *Music*. Kyiv, 2014, 1, 110 pp. [in Ukrainian].
21. KUZYK, Valentyna, editor-in-chief. *Musical Ukrainian Studies: Modern Dimension. On the Occasion of the 125th Anniversary of L. M. Revutskyi Birthday*. Kyiv: NASU M. Rylskyi IASFE, 2014, 9, 256 pp. [in Ukrainian].
22. SKRYPNYK, Hanna, editor-in-chief. *Ukrainian Art Studies: Materials, Investigations, Reviews. Collected Scientific Works*. Kyiv: NASU M. Rylskyi IASFE, 2015, 11, 224 pp. [in Ukrainian].
23. SHEREMETA, Iryna. Kolomiyets A. Memoirs. Conversations with a Teacher (Review). *Researches of the Fine Arts*, 2016, 1, 107–109 [in Ukrainian].
24. ANON. Chronicle. *Music*, 1927, 4, 40 [in Ukrainian].
25. YURMAS, Ya. [MASIUTYN, Yuriy]. Kyiv Quartet at the Leontovych Society. *Proletarian Truth*, 1926, 145, June 27, 5 [in Ukrainian].
26. YURMAS, Ya. [MASIUTYN, Yuriy]. Cultural and Artistic Chronicle. *Proletarian Truth*, 1928, January 5, 3 [in Ukrainian].
27. KUZYK, Valentyna. Kwartet smyczkowy Lewka Rewuckiego: Premiera nowoodnalezionego utworu. *Ukrainian Art Studies*. Kyiv: NASU M. Rylskyi IASFE, 2015, 11, 201–205 [in Polish].
28. KUZYK, Valentyna. Style Modifications of Threepions Rhythmonema. *Ukrainian Art Studies: Materials, Investigations, Reviews. Collected Scientific Works*. Kyiv: NASU M. Rylskyi IASFE, 2018, 18, 49–57 [in English].

SUMMARY

The article is dedicated to cultural and artistic events related to the 130th anniversary of the Ukrainian classical composer L. Revutskyi. It is aimed at the summing up of the achievements of the last five years in this field. The authoress notes that the previous celebration in honour of the 125th anniversary of the Master has taken place, as well as the 200th anniversary of the nation's genius Taras Shevchenko (March), at an extremely difficult time for the country – the height of the confrontation in the days of the Revolution of Dignity. It was on February 19–20, 2014 (and the artist's birthday is the 20th), when that military action against peaceful protesters have been in progress. Despite all the difficulties, we have managed to publish a thematic issue of the magazine 'Music' – the first of such series, entirely devoted to the life and work of the composer, and then two scientific collections prepared by the NASU M. Rylskyi IASFE.

The most systematized work for the last five years has been carried out by L. M. Revutskyi Chernihiv Music College. The competitions of young composers take place there annually. And Revutskyi Studies as a new trend of Ukrainian musicology, has been enriched with a very valuable book by the composer, professor A. Kolomiyets 'Memoirs. Conversations with a Teacher' and other investigations about the artist's civic position, relations with B. Liatoshynskyi, genealogy, etc.

The composer's creative heritage has been enriched by newly discovered works – the choir 'The Heart of Music' to the verse of M. Voronyi (1922) and the String Quartet (1920). The latter is included into the repertoire of the quartet of young performers led by the composer and cellist Zoltan Almashi. They have decided to take the title 'L. Revutskyi Quartet'. The Master's piano works are now represented worthily by the pianists Roman Riepka (the first executor of the returned urtext of the F-dur Concerto) and Dina Pysarenko.

In 2019 the discovery of the urtext of Symphony no. 2 (1927) has become a real revelation. Its score has been considered the lost in a fire at the Kyiv Philharmonic Society. This work is significant in Ukrainian music and is awarded the world fame rightfully. The music of the symphony is imbued throughout with folk song sources, however, not only through citation, but through the penetration of every element of the musical material – from structural 'bricks' to timbre sound combinations – national melody. Symphony no. 2 has been included gladly into the repertoire of the leading conductors of Kyiv, Kharkiv, Odessa – V. Berdiayev, M. Radziyevskyi, A. Marhulian, A. Rudnytskyi, J. Weissenberg, young N. Rakhlin, M. Kanerstein (student of M. Malko).

But 'manuscripts do not burn...'. Now, from almost a century of oblivion, the sound of L. Revutskyi Symphony no. 2 can return to us. It will give a feeling of the epoch that is now called the Ukrainian revival of the twentieth century, where both national roots and universal musical thinking are intertwined in the single logos. The Musical Ukraine publishing house, with the support of the Ukrainian Cultural Foundation, plans to publish the urtext of Symphony no. 2 in 2020 and introduce it into the repertoire of the symphonic orchestras. Such a worthy completion of the 130th anniversary of the artist's birthday affirms a real recognition of the significance of his musical heritage by the Ukrainian cultural community.

Keywords: Ukrainian music, symphonic music, symphony, L. M. Revutskyi.